

Noi Tracii

Fondator: Prof.Dr.Iosif Constantin Dragan

FEDRU FABULIST TRAC

ATANASIE NASTA

La începutul erei noastre, populația tracă din Sud-Estul continentului s-a integrat în istoria culturală a imperiului roman, printre altele și prin aportul spiritual al fabulistului *Fedru*. Acest aport constă într-un număr de 135 de fabule, povestiri și prologuri cuprinse în cinci cărți.

Folclorul tuturor popoarelor demonstrează însușirea spirituală a ființei umane de a povesti, a povățui și totodată a se amuza, folosind forma alegorică a fabulei. Patria fabulei, sub forma scrisă, este considerată India, unde a fost creată, între 1500-1000 î.e.n. Panciatantra atribuită lui Vișnu .

În secolul V î.e.n. se conturează legenda creatorului fabulei culte, *Ēsop Frigianul, trac de origi-*

ne, după cum arată Herodot și Strabo.

Fedru a trăit și a scris la începutul erei noastre. Ca pentru întreaga istorie a strămoșilor noștri traci, datele scrise sunt vitrege privind și viața lui Fedru. Nu se cunoaște precis data nașterii; prin deducție s-a stabilit data nașterii cu două decenii înaintea erei noastre. A trăit succesiv sub împăratul Augustus, Tiberiu, Caligula, Claudiu și Nero. Locul nașterii, astfel cum rezultă din însăși mărturisirea lui Fedru, este *muntele Pireus din Tracia*.

“Ego, quem Pierio mater enixa est jugo”.

A purtat numele de Phaedrus Augustus Liberti, ceea ce confirmă faptul descendenței sale dintr-o po-

pulație cucerită de Romani. A fost adus la Roma, la începutul erei noastre, obținând, datorită strălucitelor sale calități spirituale, libertatea.

În ce privește originea sa, au fost emise trei versiuni:

I. - Originea greacă, întemeiată pe simpla coincidență a numelui său cu titlul unui celebru dialog de Platon *Phaidros* și cu numele soției lui Teseu *Fedra*.

Datele istorice precum cucerirea Greciei cu peste două sute de ani înainte de nașterea lui Fedru, disprețul arătat de Fedru față de Grecii limbuți, lăudăroși - și mai ales faptul de a nu fi fost ispitit de gloria spirituală a Atenei și de a nu fi scris nici un rând în grecește, limbă în care circulau fabulele lui Esop, confirmă ipoteza originii grecești, bazaată pe simpla coincidență de nume.

Dacă ar fi fost de origine greacă sau dacă s-ar fi născut în Grecia, Fedru ar fi purtat un singur nume, în care caz, pronumele și porecla (Augustus Liberti) nu ar fi explicabile. Totodată la începutul erei noastre, statutul de sclav sau prizonier este de neconceput, pentru populația din Grecia.

Numai o cercetare superficială, situând muntele Pierus în Grecia sau o interpretare eronată a versurilor 17-19 din prologul cărții a III-a (ca în Enciclopedia Italiană ediția 1949, vol. XIV, pag. 967) pot susține originea greacă a lui Fedru.

Insuși Fedru repudiază pretinsa origine greacă; o lectură atentă a epilogului cărții a II-a este edificatoare în acest sens. El declară că a scris fabulele pentru a dota literatura latină - în opoziție cu cea grecească - cu un gen literar de presti-

giu, vorbind chiar cu mândrie de "Latium meo".

Nec haec invidia, verum est aemulatio
Quodsi labori faverit Latium meo,
Pluris habebit quos opponant Gre-
ciae.

II. - Alți cercetători, ca E. Talbert, în "Phaedri Fabularum"- Paris 1831, Johann Gottlob Schwabe în Vita Phaedri ediția de fabule S. Patakini apărută în 1806 la Brunsvigae, M. L. Glasparov în ediția de fabule din Fedru din 1962 a Academiei U.R.S.S., având în vedere numai locul de naștere - muntele Pierus - precum și mențiunea din *Geografia* lui Strabo că în prezent, aceste vechi ținuturi și munți ai Traciei, sunt stăpâniți de Macedoneni (cartea X, cap. XVII), ajung la concluzia că Fedru ar fi fost de origine macedoneană.

Prezumția nu este concludentă; o împărțire administrativă a provinciilor din Tracia învecinate cu Macedonia nu poate schimba caracterul etnic al populației. Dealtfel, Tracii, fiind cel mai numeros popor din Sud-Estul Europei, se infiltraseră adânc chiar în Grecia unde, în secolul IV au uimit chiar pe Platon prin frumoasele serbări date în întrecerile cu Atenienii (Platon - Republica, cartea I-a, cap. I). Macedonia a devenit provincie romană în urma bătăliei de la Pydna în anul 168 î.e.n. astfel că situația de prizonier nu putea opera după 150 de ani.

III. - Adevărul despre originea tracă se întemeiază pe cel mai autentic document - însăși mărturisirea lui Fedru. În prologul cărții a III-a, care constituie și o autobiografie, Fedru își afirmă categoric și cu mândrie originea tracă:

Threisa cum gens numeret auctores deos,
Linoque Apollo sit parens, Musa Orpheo,
Qui saxa cantu movit et domuit feras.
Hebrique tenuit impetus dulci mora
Ergo hinc abesto, Livor, ne frustra gemas.

Când Tracia își trece poezii în rândul zeilor
Și Apollo-i tatăl lui Linus și o muză l-a născut pe Orfeu
Care prin cântul său a mișcat stâncile și a împlânzit fiarele
Și în blând popas a oprit în loc cursul năvalnic al Hebrului
Să-mi dispari din viață invidie, să nu te vaieti zadarnic.

Invidia din ultimul vers este efemeră față de Grecia, Esop sau Scytal Anaharsys din același prolog, cuprinși în versurile care preced strofa menționată.

Faima lui Orfeu străbunul său Trac, e mai presus decât orice invidie.

Dovada că Fedru s-a născut în Tracia și a cunoscut locul său natal, o găsim în descrierea fluviului Hebru (Marița de astăzi), Hebrique impetus, vijelios ca și cântecul național al poporului bulgar, Șumi Marița.

În edițiile de fabule apărute în perioada clasică și a iluminismului la "Testimonia" sunt cuprinse toate dovezile privind originea tracă a lui Fedru. Astfel, în ediția franceză din anul 1675 Petrus Danet Academicus arătând că "Phaedrus Thrax fuit" adaugă următoarele: *Thrax fuit, quod hominum genus primis temporibus et disciplinarum artiumque cognitione et severa morum disciplinam fuit exultum*". (A fost Trac, un neam de oameni care din primele timpuri s-a distins prin cunoașterea științelor și artelor și printr-o aspră disciplină a moravurilor).

Deasemenea, în ediția "Phedri Fabulae" apărută la Haga în anul 1725, comentatorul Tranquillus Fa-

brius arată următoarele: "Este născut în Tracia, numită azi România, supusă sultanului Turcilor". O constatare pe cât de adevărată în cece privește originea lui Fedru, pe atât de prețioasă prin intuiția autorului cu privire la spațiul geografic de formare a neamului românesc și la originea lui Fedru. Tot ca o dovadă trebuie menționată și concluzia unuia din cei mai competenți comentatori, Louis Havet, care stabilește chiar localitatea de naștere a lui Fedru, orașul Filippi din Tracia, - cea mai latinizată provincie tracă - (Fables Aesopiques - Phèdre Affranchi de l'Empereur, Paris, 1896). Marele filolog român Alexandru Philippide considera deasemenea colonia Iulia Philippensis ca cea mai romanizată provincie din răsăritul imperiului.

În același spirit riguros științific, prof. C. Poghiric, în prefața fabulelor lui Fedru traduse de Aurel Tita și Gh. Muraru (Editura pentru Literatură Universală, București, 1966), demonstrează originea tracă a lui Fedru.

Această origine rezultă din mărturisirea sa directă, din datele istorice și geografice, din caracterul dârz al fabulistului, precum și din caracterul social și profund moral al întregii sale opere. Înțelepciunea po-

porului trac străbate opera sa, prin convertirea în fabule a proverbelor de mare răspândire și în prezent, la poporul român și la celelalte popoare din Peninsula Balcanică, precum: “Qui re secunda fortis est, dubia fugax” (După război mulți viteji se arată) sau “Dominum videre pluris in rebus suis” (Ochiul stăpânului îngrășă vita), precum și amărăciunea sarcastică din: “In principatu commutando civium nil praeter domini nomen mutant pauperes” (Schimbarea domnilor bucuria nebunilor).

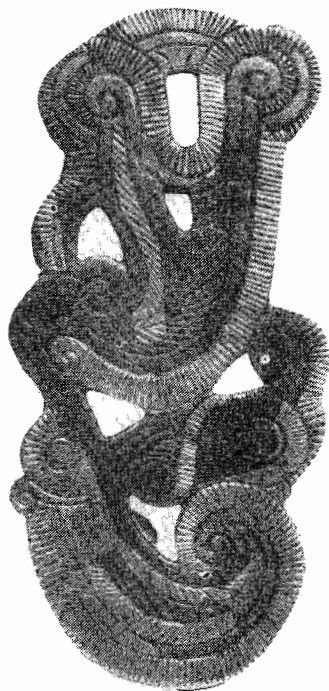
Ațiunea fabulelor și povestirilor sale se desfășoară parcă în mediul geografic și uman subcarpatic sau balcanic. Exemplificarea în fabule a proverbelor de largă circulație, precum: “După faptă și răsplată” sau “Ce ție nu-ți place altuia nu-i face” sintetizarea în maxime morale a fabulelor atribuie întregii sale opere un caracter general și universal valabil.

Fondul adânc moral, omenia, dragostea față de cei în suferință, precum și forma artistică desăvârșită în iambi senari (primele fabule versificate din literatura universală), fiecare în parte și culminând în sinteză, au fost relevate de Steph. And. Philippe în comentariile ce însoțesc ediția sa din anul 1748: “Le-a scris cu atâta farmec, încât nici un filosof nu instruieste cu atâta înțelepciune, nici unul dintre Romani nu vorbește mai desăvârșit, nici un retor nu povestește mai concis sau mai elegant.”

În sfârșit, așa cum arată în comentariul său Fleutelot: “Puține zile trec fără a ne aminti de vreuna din sentințele sale și - ceea ce exprimă totul - valoarea excepțională a operei sale a fost proclamată de La

Fontaine”. (*Phèdre*, în *Collection des Auteurs Latins*, Paris, 1845, pag. 708).

Intr-adevăr în prefața fabulelor sale Jean de La Fontaine recunoaște fără falsă modestie influența și superioritatea maestrului său Trac; “Cititorul nu va găsi aici nici eleganța, nici concizia extremă care fac din Fedru un autor demn de a fi urmat. Acestea sunt calități care mă depășesc.”

RESUME

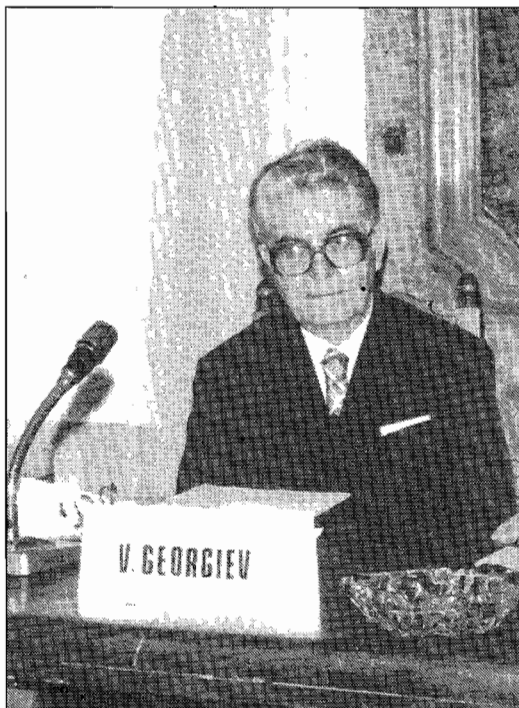
Après avoir écarté deux des hypothèses sur la nationalité du fabuliste Phèdre (origine grecque et macédonienne), l'auteur soutient la thèse de l'origine thrace. Elle se base à la fois sur le témoignage de l'écrivain même (dans le prologue du IIIe livre) et sur le contenu de son oeuvre: la sagesse du peuple thrace, sa mentalité, qu'on retrouve chez les Roumains et chez les autres peuples du Sud-Est européen. L'action de ses fables semble se dérouler dans l'environnement géographique et humain typique pour la zone des Carpathes et des Balkans.

Actele primului simpozion de tracologie

Tendințe convergente în limbile vechi din Peninsula Balcanică și din Asia Mică de nord-vest

de V.I.Gheorghiev

(continuare)

Limba Moesilor din Asia Mică de nord-vest a suferit o puternică influență din partea limbilor frigiană, lidiană, cfr. *mixolýdion...kai mixo-phrýgion* (Strabo, 12, 8, 3).

Din Iliada se vede că poporul troian era o uniune tribală compusă din două triburi: Troienii, care aveau drept conducător pe Hector, și Dardanienii, conduși de Enea, cfr. formula frecvent întâlnită în Iliada: *Trôes kai Dárdanoi* sau *Trôes kai Dardaníones*.

V

Așadar pe teritoriul mărginit la nord de Carpați, la est de râurile Margos-Morava și Axios-Vardar până la Marea Neagră, Grecia orientală și Asia Mică de nord-vest, teritoriu în cuprinsul căruia se afla Tracia *stricto sensu*, s-au produs încă înainte de colonizarea greacă (sec. VII î.e.n.) numeroase suprapuneri și încrucișări de triburi și de limbi. Iată câteva exemple:

Cuvântul *deva* “oraș”, atestat ca termen trac la Hesychius, este împrumutat din daco-moesiană, cum arată numeroasele toponime daco-moesiene în *-dava*, *-deva*. În tracă “oraș” se spunea *bria*.

Cuvântul dac *per* “copil, fiu” apare și în Tracia; e un împrumut din daco-moesiană, căci în tracă se spunea *pur(i)-*, *pyras* sau *por*.

Teonimele trace *Semele*, *Sabadios* sau *Sabazios*, *Bendis* au fost împrumutate de Greci. Exclamațiile de cult grecești *euoi saboi* sau *euai sabai* și *hyês Attes*, *Attes hyês* sunt de origine tracă sau frigiană.

Pelasgica, o limbă strâns înrudită cu traca, a influențat mult limba greacă (ca substrat). Cuvintele grecești *asaminthos*, *asty*, *elaion*, *therapnē*, *neōs*, *pyrgos*, *rhodon*, *sigē*, *sys*, *tymbos*, *tyrsis*, *phylax*, etc., etc. provin din substratul pelasgic.

Regiunea cea mai amestecată din punct de vedere etnic din acest spațiu era, încă din cele mai vechi timpuri, Asia Mică de nord-vest. Acolo au locuit Traci (Thyni, Bithyni, Bebryces, Bysnaei, Maedobithyni), Hitiți-Luviți (cfr. toponimele *Dardanos*, *Mandakanda?*, *Passanda*, *Koresos*, *Lyrnessos*, *Marpessos*, *Pedasa*), Lydienii, Pelasgii, Moesii, Dardanienii, Frigienii, Mygdonienii, Taucrienii, Gergithi și, de la sfârșitul epocii miceniene, Grecii.

Aceste popoare sau triburi erau foarte amestecate. Caracterul demografic mixt al acestei regiuni apare clar dacă luăm în considerație istoria celebrului oraș Troia, care are o foarte lungă protoistorie și datează cam de la începutul mileniului al III-lea.

Numele orașului Troiā este un derivat al etnonimului *Trōes*, care provine din **Trōses* și reprezintă probabil evoluția ulterioară a lui **trauses*, care e identic cu numele tribului trac *Trausoi*. Aceasta înseamnă că cei mai vechi locuitori ai Troiei au fost după cât se pare Traci.

Numele *Priamos* (cf. hit. *Pariyamuwas*) și *Paris* (cf. hit. *Pariya-*), probabil și *Anchisēs* și *Assarakos*, bunicul lui Anchises, sunt de origine hitită. *Maris*, numele unui Troian citat în Iliada (XVI, 319), este identic cu antroponimul hitit *Maris*, *Mariyas* (Laroche 1969: 114).

Laomedōn, un rege troian, al cărui tată avea porecla *Phryx* “Frigianul” era de origine frigiană.

Din Iliada rezultă - după cum am văzut - că poporul troian era alcătuit din două triburi: *Trōes* și *Dardanoi*.

În consecință, etnogeneza Troienilor a fost foarte complexă: un amestec de Traci și Hitiți, Dardanieni și Frigieni.

Cred că am demonstrat că Etruscii sunt de origine troiană (Gheorghiev 1971; 1974). Ori, limba etruscă este de origine hitită. Dar găsim în ea de asemenea și elemente trace, frigiene și moeso-dardaniene. Iată câteva exemple:

Divinitatea supremă etruscă *Tim* “Zeus” are un corespondent exact în numele zeului *Din*, atestat în inscripțiile din Samotrace, în toponimul *Din-drymē* din Macedonia (sau Tracia occidentală?) și în epitetul lui Zeus în Tracia *Zin-drymenos* (cu *di > zi*).

Numele zeului etrusc *Sethlan* “Hefaistos, Vulcan” corespunde exact numelui divinității trace *Suētulēnos*, înrudit cu adjectivul v. bulg. *svētŭlŭ* “luminos, strălucitor”, și cu antroponimul bulg. *Svetlan*.

Titlul magistraților supremi etrusci *maru*, *marun-* corespunde nume-

lui trac al unui preot al lui Apolo, *Marôn*, nume înrudit cu adjectivul românesc de origine daco-moesiană *mare*.

Numele unui șef (rege) etrusc *Rhasen(n)a* este probabil de origine moeso-dardaniană sau tracă: el provine probabil din termenul indo-european **rēgen-* și corespunde exact cuvântului sanscrit *rājan-* "rege".

Antroponimul etrusc *Aule* (foarte frecvent) corespunde exact antroponimului trac *Aulos*.

Antroponimul etrusc *Cicu, Cicun-* corespunde exact numelui de persoană trac *Kikon* și etnonimului trac *Kikones*.

Verbul etrusc *tur(u)-ce* "el a dat", corespunde cuvintelor armene (de origine frigiană) *tur-k* (plural) "daruri" și gr. *dōron* "dar".

Cuvântul etrusc *sex, sec* "fată" (genitiv *sexis*) corespunde probabil cuvântului trac (sau moesian) *sychis, sykis* "fată" (*u* > trac *y*, moesian *e*).

VI

Intrucât pentru epocile îndepărtate nu dispunem de fapte sigure, ci numai de presupuneri, mai mult sau mai puțin probabile putem emite următoarea ipoteză.

La începutul Neoliticului, în Peninsula Balcanică au existat doar două dialecte indo-europene foarte apropiate între ele. În acea perioadă, în Asia Mică occidentală, doar grupul hitito-luvit s-a separat și a format un grup aparte. În prima jumătate a Neoliticului (mileniul al VII-lea - al V-lea) s-au format unele grupuri sau ramuri de limbi indo-europene, care au început să se scindeze cu încetul în limbi diverse probabil în epoca Chalcoliticului (mileniul al IV-lea). Majoritatea limbilor din Peninsula Balcanică s-au despărțit și format în Chalcolitic și în Epoca de Bronz.

A existat oare în Peninsula Balcanică o populație pre-indoeuropeană? După o teorie care a dominat mai mult de o jumătate de secol, Indoeuropenii ar fi venit aici la începutul mileniului al II-lea, sau cel mai devreme în mileniul III. Înainte, Peninsula Balcanică și Asia Mică occidentală ar fi fost locuite de popoare pre-indoeuropene. Această teză se bazează mai ales pe numeroasele toponime, hidronime și oronime formate cu ajutorul sufixelor *nth/nd* și *s(s)-*, cf. *Korinthos* și *Laris(s)a* în Grecia, *Perinthos* și *Kabēsos* în Tracia, *Kalynda* și *Halicarnas(s)os* în Asia Mică occidentală, etc. Or, azi e dovedit în mod sigur că toponimele în *nd* și *ss* din Asia Mică sunt de origine hitito-luvită, iar cele în *nth* și *s(s)* din Tracia și Grecia sunt de origine tracă, respectiv pelasgică.

Numai toponimia și în special hidronimia, care în mod obișnuit este foarte stabilă, sunt capabile să furnizeze indicații mai sigure în ce privește apartenența etnică a unei populații care a trăit într-o epocă îndepărtată și despre care nu avem alte informații. Toponimia tracă se caracterizează prin nume de râuri ca *Hebros, Nestos, Strymon, Sermē, Tonzus* etc., denumiri de munți ca *Haimos, Rhodopē* etc., nume de locuri ca *Ainos, Arzos, Brendice, Germania, Ismaros, Perinthos, Sestos; Mesembria, Poltymbria, Selymbria; Bendipara, Bessapara, Drizipara; Beodizum, Burtudizum, Tarpodizum* etc. Acesta este stratul toponimic trac și nimeni n-a

putut dovedi până în prezent că înaintea acestui strat a existat în Tracia un strat mai vechi de origine pre-indoeuropeană, sau în general pre-tracă. Același lucru se poate spune despre Grecia: stratul mai vechi este pelasgic.

Numele de locuri și, mai ales, numele râurilor, au apărut în mare parte în epoca în care populația a devenit mai numeroasă, compactă și sedentară, odată cu apariția societății agrare, adică la începutul Neoliticului. În stadiul actual al cercetărilor asupra istoriei Traciei și Greciei, ipoteza cea mai probabilă este că Proto-Tracii și Pelasgii au locuit în aceste teritorii încă din Neolitic. Care a fost populația cea mai veche - tracă sau pre-tracă, pelasgică sau pre-pelasgică? La această întrebare nu se poate răspunde azi.

Cel mai târziu la începutul Epocii de Bronz în Peninsula Balcanică au început migrații și încrucișări de triburi, care au dus la influențe reciproce și la o apropiere secundară a limbilor acestor triburi.

Problema migrațiilor și a încrucișărilor de triburi din Peninsula Balcanică și din Asia Mică de nord-vest este extrem de complicată. Sunt necesare încă mai multe cercetări în acest domeniu care vor putea să lămuirească detaliile.

Pentru abrevierile bibliografice vezi prima parte a raportului, publicată în nr. 41.

TRACOLOGIA ÎN GRECIA

La sfârșitul anului trecut a luat ființă "Asociația elenă de tracologie", cu sediul la Salonic, a cărei emblemă o reproducem aici. Unul din obiectivele sale imediate este sprijinirea inițiativei (luată de un comitet internațional de specialiști) de a organiza la Atena, în 1980, cel de-al treilea Congres Internațional de Tracologie.

Între această Asociație (reprezentată prin dr. A. Kapsis, unul din promotorii săi cei mai entuziaști) și Centrul de studii istorice de la Veneția s-au stabilit legături de colaborare pentru promovarea cercetărilor tracologice în diverse țări europene.

Buletinul "Noi Tracii" urează "Asociației elene de tracologie" deplin succes în îndeplinirea obiectivelor sale.

La 2050 ani de la înființarea regatului dac

PĂMÂNT STRĂBUN

Lui Iosif Constantin Drăgan,
răscolitorul istoriei noastre străvechi
și crainicul ei în lume.

Pământ străbun, cu porți și cu ulcioare,
Pământ mustind de doine și balade,
Pământ de încleștări vovodale,
Pământ de soare, seve și de roade

Dacă scobori în taina lui străveche
Și intri peste glezne în adâncimi de veac,
Te încălzește febra care mai stă de veghe
În osuoare de Ilir sau Trac.

Aici s-a veșnicit al meu popor
Cu luptători viteji și cu țărani
Și Burebista întemeietor
Acuma două mii cincizeci de ani.

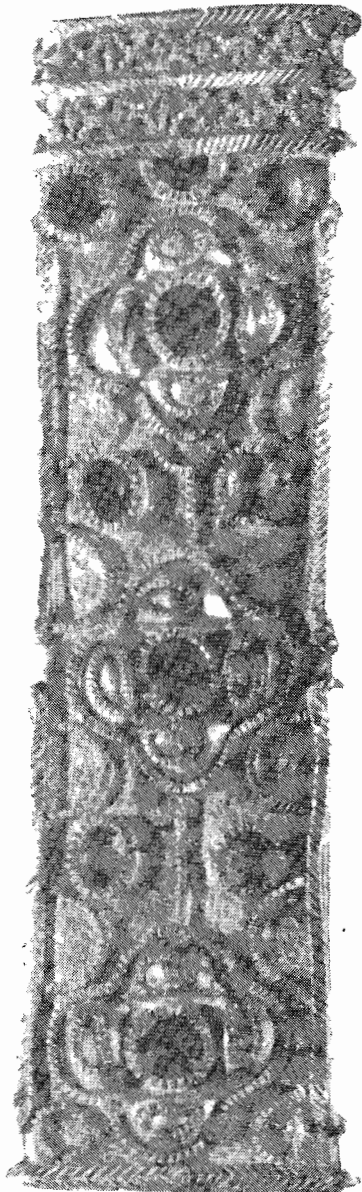
Din veac ne-am apărat pământul drag
Și n-am râvnit averile streine,
Prietenilor le-am zâmbit din prag
Cetăților nu le-am răpit Sabine.

Din lutul tău țâșni nemuritoare
Coloana infinită a lui Brâncuș,
Ce ne-a deschis cu creștetul în soare
Spre univers cutezătoare uși.

Tărâm cu cer de basm și imnuri vitejești
Cu oseminte albe la Rovine,
La Podu-Nalt, Călugăreni și Mărășești
Și-n marmura scripturilor române.

În împlinirea ta fără popas
Deși purcezi pe glezne milenare
Tot tânăr și cuminte ne-ai rămas
Pământ străbun, cu porți și cu ulcioare.

Teodor Maricar

LA SIGNIFICATION DU MONUMENT TRIOMPHAL D'ADAMCLISSI POUR L'ETHNOGENESE ROUMAINE

par ADRIAN RĂDULESCU

Dans une monographie parue en 1895, Gr. Tocilescu et ses collaborateurs, Otto Bendorff et G. Niemann, soutiennent que le monument a été érigé en la mémoire des combats de 101-102 et 105-106, opinion partagée ultérieurement par des spécialistes toujours plus nombreux.

La reconstitution graphique du monument, commencée par Grigore Tocilescu et récemment achevée, se présente comme une structure formée par un socle circulaire immense (*stéréobate*) ayant neuf marches à la base et un toit en forme de tronc de cône recouvert de plaques de pierre en écaille. En haut, sur deux bases hexagonales, la première plus large et moins haute, la seconde plus souple et plus haute, se dressait la statue colossale d'un *tropaeum*, imitant l'armure d'un légionnaire romain, symbole de la soumission du peuple gétodace. L'axe vertical mesure 40 m, autant que le diamètre, en bas, à la dernière marche.

Au milieu de la hauteur du socle cylindrique se déroule une composition extrêmement significative et impressionnante: un registre formé de métopes sculptées, alternant avec des pilastres décorés de crenelures et de sarments, le tout encadré de frises contenant des sarments et des têtes de loup.

A la partie supérieure du piédestal il y a le «feston attique», un créneau avec 27 images de prisonniers capturés par les Romains à la suite de la bataille livrée dans ces endroits.

Les 54 métopes (dont il reste 49) peuvent être divisées, d'après leur contenu

et grâce aux six métopes représentant l'empereur-général, en six groupes de neuf pièces chacun. On reconstitue ainsi, comme dans un vrai film, la campagne de l'hiver de 101-102. On y voit l'attaque de la cavalerie légère romaine, l'empereur qui écrase sous les sabots de son cheval un barbare blessé. On a devant les yeux la lutte pédestre où les légionnaires et les auxiliaires de l'armée romaine affrontent les troupes alliées avec les Daces, combat à la suite duquel l'ennemi est repoussé et qui continue autour d'un camp renforcé avec des chars; on voit ensuite des enfants et des femmes massacrés par les épées romaines.

Le champ de bataille est impressionnant par les tas de cadavres et d'armes; on croit entendre les gémissements des blessés et les cris des oiseaux de proie qui volent sur un ciel de plomb.

Sont ensuite représentées les richesses de ces terres: des troupeaux de moutons qui nous font penser aux Argonautes et à la Toison d'or; est également représentée la population locale, les Daces, avec leurs vêtements caractéristiques; on y voit des familles et des prisonniers gardés par les vainqueurs.

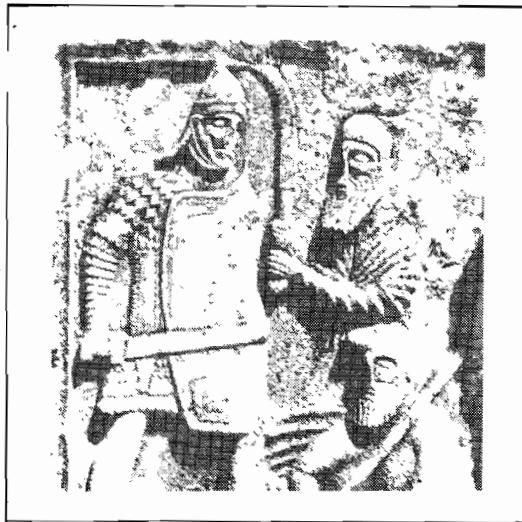
Les légions romaines poursuivent l'ennemi. Et ensuite une nouvelle bataille, à Adamclissi, plus sanglante que la première; les barbares sont nombreux, les Romains se battent vaillamment, protégés par leurs chemises de mailles et par leurs boucliers. Les restes de l'armée vaincue se retirent dans les forêts des alentours, lançant une pluie de flèches mortelles. Victorieuses, mais décimées et fatiguées, les troupes romaines défilent devant Trajan; la fin du combat est une apothéose.

Le couronnement crénelé (il y a 27 créneaux) est un vrai album de portraits; les vêtements qu'on y voit semblent faire partie d'une véritable monographie ethnographique en pierre. On y distingue les alliés de Décébal, les Sarmates, les Germains, les Moesi et les guerriers daces. L'analyse des costumes, des chaussures, de la coiffure de ces prisonniers complète les informations fournies par l'archéologie et par les sources littéraires de l'Antiquité.

Le créneau joue un double rôle fonctionnel: élément décoratif et suite narrative.

Le monument d'Adamclissi a une ornementation dont la morphologie dénote la transformation et l'adaptation des modèles classiques aux réalités locales. Ses auteurs étaient des artistes modestes. Les sujets des métopes dans leur succession narrative reflètent une naïveté pleine d'expressivité et de vraisemblable. Les détails vestimentaires, les arbres, les armes, le mouvement et la lutte des adversaires, l'attitude des prisonniers, en un mot tout l'ensemble indiquent une conception artistique propre à l'époque.

Ce mélange de classique et de provincial dans la grandiose construction érigée aux frontières du monde romain ne fait qu'en renforcer la signification et la rendre per-

manente en face de «barbaricum», en face de ceux auxquels elle était adressée en tant qu'éternel souvenir de Rome.

Voué au dieu Mars - voir l'inscription du socle par «l'Empereur Caesar, fils du divin Nerva, Nerva Trajan, l'Auguste, le vainqueur des Germains, des Daces...» etc. le grand monument constitue la plus péremptoire preuve de la latinité des Roumains, de leur permanence millénaire dans l'espace carpto-istro-pontique. Nous nous inscrivons, peut-être, parmi les peu nombreux peuples du monde à pouvoir démontrer ainsi la continuité ininterrompue et l'ascension vers la civilisation dans ce coin du monde, en rapportant le monument à d'autres milliers et milliers de vestiges de provenance daco-gétique et romaine de Dobroudja et de partout ailleurs sur le territoire du pays.

Le Mausolée, trouvé à 50 m du monument, abritait les dépouilles d'un officier supérieur romain dont nous ne connaissons que la fonction - *praefectus castrorum*.

Commandant des réserves de l'armée romaine en temps de guerre, il avait participé, à la tête des vétérans à la bataille et, par son sacrifice et par celui de ses soldats habitués à la vie dans des camps militaires, aux marches et combats, il avait sûrement décidé du sort de la victoire. Voilà l'explication de l'emplacement du mausolée.

L'autel sur les murs duquel il y a une inscription émouvante que nous avons mentionnée, ainsi que les noms de 3 800 légionnaires romains est le troisième élément du complexe du plateau, trouvé à environ

500 m du monument triomphal.

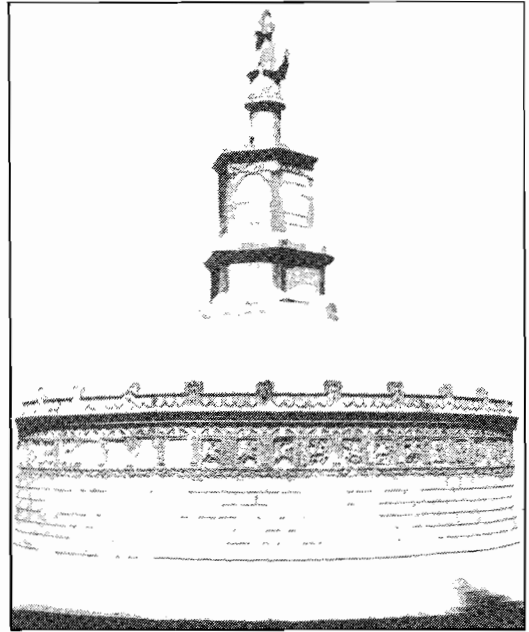
Au nord-ouest de la commune d'Adamclissi, à environ 2 km du complexe de la victoire et de la mort héroïque se trouve la cité Tropaeum Trajani, fondée en même temps que le monument, peut-être sur l'emplacement d'un vieil habitat gétique. La ville s'est développée impétueusement dans l'antiquité romaine grâce aux richesses agricoles et à sa position à la croisée d'importantes routes commerciales qui liaient les centres du bord du Danube - Durostorum, Altinum, Sacidava - et les villes grecques Histria, Tomi et Callatis.

La muraille d'enceinte, détruite et refaite à plusieurs reprises à l'époque ancienne, surtout pendant les migrations barbares, les nombreux édifices publics et privés de l'intérieur, les basiliques civiles et chrétiennes, les boutiques, les dépôts de céréales, bassins et citernes pour les réserves d'eau, les rues pavées, munis d'égouts et bordées de portiques démontrent la prospérité de ce municipe, depuis 169 de n.è. jusqu'à la moitié du VII-ème siècle lorsque la romanité allait retirer ses armées devant l'invasion des migrateurs.

L'histoire de la ville est intimement liée à celle du monument voisin; les deux, mais surtout le dernier, ont été grièvement endommagés par les vicissitudes des siècles troubles du Moyen Age.

Ce fut le rêve de Tocilescu de reconstituer le monument, de ces pièces originales à Bucarest-même, et il y fit transporter la plupart des pièces figurées, mais sa mort prématurée empêcha la réalisation de son projet. Dépourvues de protection (malgré les protestations de quelques patriotes comme Vasile Pârvan), les pièces transportées pendant plusieurs années le long d'un itinéraire d'Odysée depuis Adamclissi jusqu'à Rasova en chars à boeufs, ensuite sur le Danube jusqu'à Giurgiu à bord d'embarcations spéciales et d'ici à Bucarest en chemin de fer, se détériorent pendant de longues années. En 1948, les pièces figurées et la statue du trophée ont été disposées d'une manière raisonnable et suggestive dans un parc de Bucarest.

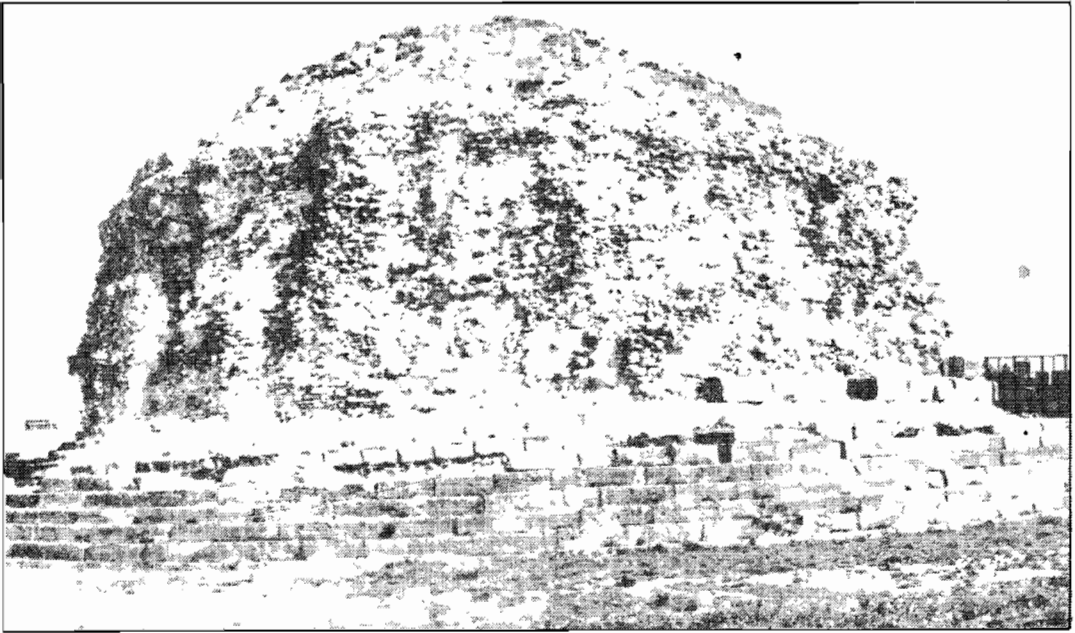
Les transformations radicales survenues dans l'existence de la Roumanie font sortir de l'anonymat notre «certificat de naissance», le Monument d'Adamclissi. On prend l'initiative et on s'engage à réaliser une merveilleuse oeuvre de préservation et

de mise en valeur de l'ensemble d'Adamclissi, le monument et la cité romaine. Les forums auxquels incombe la réalisation de ces desiderata nationaux se trouvent naturellement à Bucarest. Mais il y avait également à Constanța des souteneurs passionnés de l'idée de restaurer le monument à Adamclissi même. Pendant de nombreuses réunions historiques, archéologues, architectes, ingénieurs et chercheurs scientifiques de grande autorité se sont assumés la responsabilité de déterminer et d'adopter la méthode de restauration qui mène d'une part à la configuration intégrale de l'image véridique du monument et d'autre part à la conservation des pierres figurées qui sont tombées, au courant des siècles, du socle cylindrique, le transformant dans une colline impressionnante de pierres et de mortier.

La pratique des recherches et des reconstitutions archéologiques des dernières décennies a souligné la nécessité du maintien et de la conservation des pièces sur place, là où on les a créées, dans le paysage grandiose des champs de bataille où les Daces et les Romains se sont héroïquement disputés.

Cette idée s'est imposée dans notre cas aussi, et les ornements du monument ont été ramenés à Adamclissi. Des diverses propositions concernant la reconstitution l'a emporté celle qui recommandait la conservation et la consolidation de tous les élé-

ments trouvés à leur place et la restauration du monument dans ses lignes architectoniques et décoratives avec des copies d'après les pièces originales, ainsi que le complètement des éléments perdus.

Les pièces originales seront gardées dans un musée construit dans la commune d'Adamclissi. A côté des frises, métopes, pilastres, des prisonniers de l'attique festonné, de la statue colossale du trophée etc. seront rangés et gardés pieusement les innombrables vestiges qui sortent toujours de la terre, à la suite des fouilles archéologiques qu'on effectue chaque année dans la cité du voisinage.

On aspirait et on aspirera à la réalisation d'un objectif archéologique de haut niveau, qui constitue une grande base de recherche et de visite, miroir fidèle de la haute civilisation romaine qui s'est développée dans la steppe de Dobroudja malgré tant de vicissitudes et d'adversités historiques.

«La reconstruction avec les pièces originales, connue sous le nom de «historique» était certainement plus attractive à première vue - note-t-on dans les documents de la réunion du mois de mai 1960 de Constanța - puisque cette modalité paraît satisfaire le sentiment de l'authenticité. Dans le cas concret du monument, cette authenticité serait illusoire puisque sûrement authentiques ne sont que les pierres, considérées séparé-

ment tandis que leur groupement sur le monument ne saurait être qu'hypothétique et arbitraire, à cause du grand nombre de pièces absentes et surtout à cause du fait qu'on ne connaît pas leur corrélation précise». Vu ces raisons justes, ainsi que l'état précaire de conservation des pièces originales, celles-ci - une fois rangées sur le monument à la hauteur des registres respectifs - auraient été condamnées à une destruction totale.

D'autre part la possibilité de résoudre tant de problèmes scientifiques demeurés en suspens, qui exigent une recherche complète et multilatérale de chaque pièce, aurait été définitivement annulée à la suite de l'encastrement des pièces dans la masse du monument, sans parler du fait que le noyau eût été totalement couvert.

La solution décrite ne diminue en rien la monumentale monographie de Tocilescu, laquelle, en lignes générales, rend l'image globale - de fond et de forme - de l'objectif. mais la contribution, datant de 1895, du savant roumain est susceptible d'améliorations. Il y a encore des questions sans réponse, par exemple l'ordre des métopes, la succession des pièces de la frise et de la corniche, le nombre des rangées d'écailles sur le toit en tronc de cône et la proportion de leur décroissement, l'ordre et même le nombre des pièces de l'attique festonné. Les éléments stéréotypés décoratifs du *sté-*

réobate ne peuvent être emplantés dans leur position initiale.

La restauration des marches se fait avec de la pierre extraite toujours de la carrière de Deleni, trouvée à environ 4 km loin du monument d'où, il y a presque deux mille ans, les artisans l'ont apportée à la construction du plateau d'Adamclissi. Ensuite, sur une base solide, formée d'un lit de béton qui imite les trois premières rangées d'assises du parement on dresse une charpente métallique, divisée dans des cadres sur lesquels on monte des *simili* en pierre artificielle, en réalité des copies sur les pièces originales, effectuées en plaques minces. De cette manière, le montage et le démontage des plaques qui reproduisent les pierres figurées et non figurées du socle cylindrique deviendront très faciles; de même, le toit à bases hexagonales et la statue du trophée peuvent à tout moment être remplacés ou substitués, selon les résultats des recherches ultérieures. A cette occasion, il est de notre devoir d'expliquer pour quelle raison on a placé les métopes au milieu du socle cylindrique, au lieu de les laisser à la partie supérieure, comme l'avaient imaginé Tocilescu et la plupart de ses successeurs. Les recherches effectuées par le savant roumain Radu Florescu, basées sur le rythme modulaire de l'architecture du socle ont conduit à ce nouvel emplacement des métopes.

Les avantages de cette maquette aux dimensions originales, mais dont le noyau est authentique, sont multiples: on obtient l'image intégrale du monument en toute sa grandeur et avec tous les registres extérieurs de l'ornementation; on garde en place le noyau avec ses marches en pierre et avec les pierres originales du parement; le noyau est complètement conservé, protégé contre les agents destructifs (vent, gel, microflore et d'autres facteurs biochimiques qui, avec le temps, auraient pénétré dans sa structure). Dans le large espace compris entre le noyau et les parois de la maquette on peut poursuivre les recherches scientifiques.

Les originaux, à côté d'autres vestiges de vie gétique et romaine trouvés dans la zone, sont actuellement abrités dans un *Museum Tropaeum Traiani* construit dans la commune d'Adamclissi, site entré dans le processus d'urbanisation et lequel deviendra, sous peu, une réplique actuelle de l'antique municipe, les Roumains de l'endroit

en gardant et en protégeant ce qu'ont réalisé les Romains il y a deux mille ans.

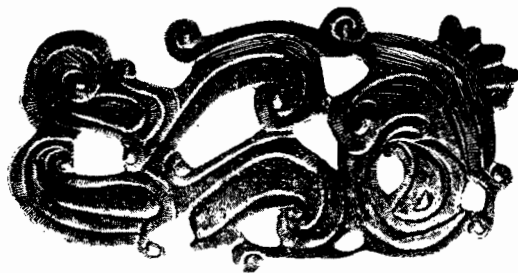
A cette oeuvre de grande importance ont contribué des personnalités renommées de notre histoire nationale, tels que C.C. Giurescu, D.M. Pippidi, Radu Vulpe, homme qui peut être situé à côté de Grigore Tocilescu, par son enthousiasme et par son zèle, et enfin le signataire de ces lignes.

En symbolisant des guerres sanglantes, des victoires difficilement remportées, grâce à ses proportions et à sa signification artistique et historique, *Tropaeum Traiani* constitue un des plus importants vestiges de l'ancienne civilisation romaine, représentant presque un *unicum*, dans tout le monde romain; vu les dimensions, et toujours un *unicum* en tant que document en pierre de la naissance d'un peuple, à côté de la Colonne Trajane érigée dans la ville qui, pendant presque la moitié d'un millénaire, a été la capitale du monde antique.

L'enthousiasme fébrile dont font preuve les constructeurs, à la réalisation d'une réplique qui répète, après des siècles, l'original des ancêtres, exprime le désir ardent de rendre à nos générations leur symbole ethnogénétique et un triptyque de musées sans précédent dans les annales roumaines.

L'oeuvre, en cours de réalisation, ne présente qu'un juste acte de restitution au patrimoine national et universel du plus authentique témoin de la naissance sanglante, de la présence continue, malgré les tempêtes de l'histoire, et de l'évolution de cette nation, de la force spirituelle de ce peuple, vrai bastion de la latinité au milieu des vagues étrangères.

Elle est le symbole de la présence, dans ce coin du monde, de Rome, avec sa brillante civilisation matérielle et spirituelle, et en même temps la garantie de l'édification, par les générations d'aujourd'hui, d'un avenir heureux, digne du passé glorieux, digne du sang des Daces morts à Tapae, à Adamclissi, à Sarmizegetusa.

DIN ACTIVITATEA CENACLULUI "TITU MAIORESCU"

Cenaclul "Titu Maiorescu" al Asociației Juriștilor a organizat recent o seară literar-istorică cu tema "2050 de ani de viață statală din perspectiva unor vechi instituții de drept românesc". După un cuvânt introductiv rostit de Gabriel Iosif Chiuzbăian, Președintele cenaclului, au prezentat comunicări Nicolae Copoiu, Șef de Secție la Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Iosif Constantin Drăgan, Președintele Fundației Europene Drăgan, Romulus Vulcănescu, Teodor Bolintineanu, Virgil Mirescu și Mircea Manolescu.

Din versurile poezilor Traian Iancu, Dumitru Stancu, George Gâlfescu, Athanasie Nasta, Ionel Gologan, Adrian Frățilă, Cecilia Ionescu, Ecaterina Stroescu, Teodor Maricar, George Dumitru au recitat autorii și actorii Mariela Petrescu, Lia Șahighian și juristul Alexandru Limona.

La propunerea Președintelui de Onoare Iosif Constantin Drăgan s-a format un grup pentru a vizita mormântul lui Nicolae Densușianu de la Cimitirul Bellu.

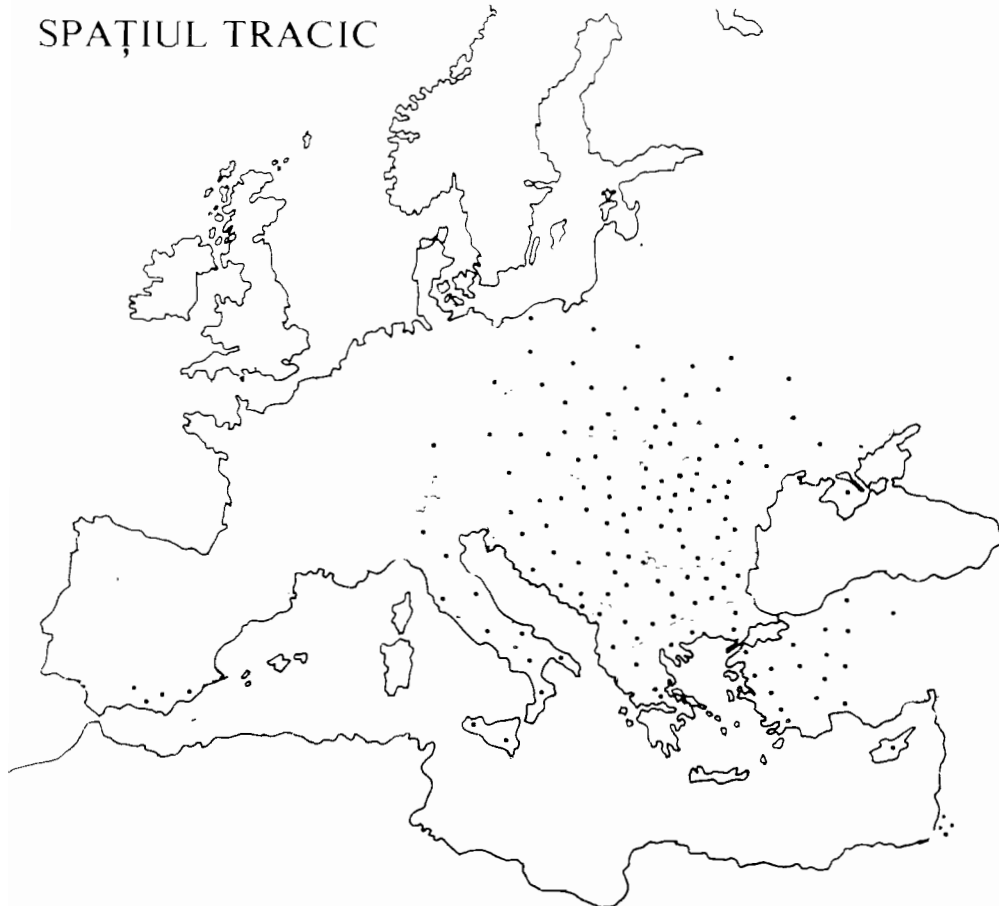
NOI TRACII

Buletin circular al Centrului de studii istorice de la Veneția

Secretariatul de redacție: Via Larga 11, Milano

Anul IV - Nr.44 - aprilie 1978

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

sumar

<i>Atanasie Nasta</i> : Fedru fabulist trac	1
<i>V.I. Gheorghiev</i> : Tendințe convergente în limbile vechi din Peninsula Balcanică și din Asia Mică de nord-vest	5
<i>Teodor Maricar</i> : Pământ străbun	9
<i>Adrian Rădulescu</i> : La signification du monument triomphal d'Adamclissi pour l'ethnogenèse roumaine	10
Cronică	15